

VŠB – TU Ostrava
Fakulta elektrotechniky a informatiky
Katedra obecné elektrotechniky

UZEMNĚNÍ

1. Zemniče a hodnoty jejich zemních odporů
2. Uzemnění objektů
3. Výpočty uzemnění
4. Měření rezistivity půdy

1. Zemniče a hodnoty jejich zemních odporů

Síť TT

V síti TT se vyžaduje, aby odpor uzemnění vyhovoval podmínce

$$R_A \times I_a \leq 50 \text{ V, popř. } R_t \times I_{a \text{ max}} \leq 50 \text{ V}$$

Odpor uzemnění R_A resp. R_t **při použití chráničů** nesmí být větší než hodnoty uvedené v tabulce:

$I_{\Delta n}$	Maximální odpor uzemnění pro dotykové napětí	
	50 V	25 V
3 A	16 Ω	8 Ω
1 A	50 Ω	25 Ω
500 mA	100 Ω	50 Ω
300 mA	166 Ω	83 Ω
30 mA	1666 Ω	833 Ω

Jestliže **se použijí nadproudové jisticí prvky**, nesmí být odpor uzemnění větší než hodnoty dle další tabulky:

I_n [A]		2	4	6	10	16	20	25
Pojistky	závitové	5,69	2,86	1,92	1,08	0,75	0,56	0,42
	výkonové	5,43	2,70	1,79	1,08	0,77	0,59	0,46
Charakteristiky jističů	B	5,00	2,50	1,67	1,00	0,63	0,50	0,40
	C	2,50	1,25	0,83	0,50	0,31	0,25	0,20
	D	1,25	0,63	0,42	0,25	0,16	0,125	0,10
	L	4,76	2,38	1,59	0,95	0,64	0,51	0,41
	U	2,08	1,04	0,69	0,42	0,28	0,22	0,18

Sítě TN i TT

Hodnoty společného uzemnění pro elektrická zařízení vn a nn (např. uzlu transformátoru) musí vyhovovat vztahu

$$R_B \leq U_d / I_z ,$$

kde R_B ...celkový odpor uzemnění vodičů PEN všech odcházejících vedení z transformovny včetně odporu uzemnění transformovny v Ω ,

U_d ...dotykové napětí, jehož hodnota je v síti TN 50 V, v síti TT 125 V (pokud se však napětí může zavléci na zařízení nn, je to opět 50 V),

I_z ...zemní proud na straně vn (kapacitní i svodový) nebo proud jednopólového zkratu (v síti s kompenzací je max. 300 A, jinak může být u kabelových sítí až 1 500 A a ve venkovních a smíšených sítí 450 A).

Odpor uzemnění tedy musí být poměrně velmi malý, jak uvádí následující tabulka:

U_d	Odpor společného uzemnění vn a nn R_B pro I_z		
	300 A	450 A	1 500 A
50 V	0,167 Ω	0,111 Ω	0,033 Ω
125 V	0,417 Ω	0,278 Ω	0,083 Ω

Pokud není možno uvedenému požadavku vyhovět, musí se uzemnění vn a nn strany rozdělit (nn strana se uzemnění mimo transformátor např. na prvním nebo druhém stožáru vedení nn) a kolem transformátoru se provede izolační úprava povrchu.

2. Uzemnění objektů

Nejobvyklejším případem je provedení uzemnění za účelem ochrany před úrazem elektrickým proudem a ochrany před bleskem.

Velikost uzemnění provedeného za účelem ochrany před úrazem elektrickým proudem je uvedena v **ČSN 33 2000-4-41:2000**.

Velikost uzemnění provedeného za účelem ochrany před bleskem je stanovena v **ČSN 34 1390**.

Podmínky, jaké musí být splněny, jsou-li uzemnění provedené za účelem ochrany před úrazem elektrickým proudem a uzemnění provedeného za účelem ochrany před bleskem spojena, jsou uvedeny v ČSN 33 2000-5-54. V podstatě společné uzemnění musí splňovat jak podmínky ČSN 33 2000-4-41 tak podmínky ČSN 34 1390. Přitom se společnému uzemnění pro oba uvedené účely dává přednost (oproti starší praxi, kdy se uzemnění hromosvodu a elektrických zařízení obvykle oddělovala).

Uzemnění objektu se provádí z důvodu:

- uzemnění elektrického silového zařízení,
- uzemnění hromosvodu, popř. i
- uzemnění z jiných důvodů (např. ochrana před zavlečeným napětím, uzemnění sdělovacích zařízení apod.).

Je nutné rozlišit, zda jsou uzemnění provedená pro jednotlivé uvedené účely spojena, nebo zda je pro každý z těchto účelů vytvořeno samostatné uzemnění.

1. Uzemnění za účelem ochrany před úrazem elektrickým proudem (před nebezpečným dotykem neživých částí) se provádí podle toho, zda se jedná o elektrické zařízení napájené ze sítě TN, TT nebo IT.

V případě napájení ze sítě TN, což je u nás častý případ, se vyžaduje, aby

- odpor uzemnění pracovního středu (uzlu) zdroje nebyl větší než 5 Ω ,
- hodnota zemních odporů R_B všech odcházejících vedení z transformovny nebyla větší než 2 Ω (popř. při rezistivitě půdy ρ větší než 200 Ωm , aby platilo $R_B \leq \rho / 100$),
- vodiče PEN popř. PE byly přizemněny
  - u venkovního vedení každých 500 m a na jeho konci a u odboček delších než 200 m na jejich koncích,

- u kabelového vedení delšího než 200 m od místa předchozího uzemnění na jeho konci,
- u přípojkových skříní (např. hlavních domovních), jsou-li od nejbližšího místa uzemnění dále než 100 m,
- u dočasných pracovišť mimo objekty a obdobných pohyblivých zařízení v objektech a tam, kde se kladou zvýšené požadavky na ochranu (prádelny, veřejné lázně - provede se vlastně pokud možno pospojování),
- ve vnitřním rozvodu
- u hlavních rozváděčů objektu, jestliže má objekt vlastní transformátor (jinak, jsou-li od nejbližšího místa uzemnění dále než 100 m),
- u podružných rozváděčů objektu, jsou-li od nejbližšího místa uzemnění dále než 100 m,
- na konci odboček delších než 200 m od předchozího uzemnění.

Uvedená přizemnění vodičů PEN popř. PE v průběhu vedení mají mít odpor nejvýše 15Ω není však třeba klást pásy delší než 20 m nebo jiné rovnocenné zemniče.

Na koncích vedení a odboček nemá být odpor uzemnění vodičů PEN popř. PE větší než 5Ω , není však třeba klást pásy o celkové délce větší než 50 m nebo jiné rovnocenné zemniče.

V případě napájení ze sítě TT, což je u nás případ méně obvyklý (vyskytuje se zejména na jižní Moravě), musí odpor uzemnění ochranného vodiče, na který jsou připojeny neživé části chráněných zařízení v objektu splňovat podmínku čl. 413.1.4.2. To znamená, že napětí vyvolané na uzemnění (a na připojeném ochranném vodiči) průchodem poruchového proudu I_a , který ochranný prvek vypne v dostatečně krátkém čase (u pojistky nebo jističe je to proud, který bude vypnut do 5 s, u proudového chrániče je to jeho jmenovitý reziduální proud) nepřekročí bezpečnou mez (50 V pro normální a nebezpečné prostory a 25 V pro prostory zvlášť nebezpečné). Odpor uzemnění R_A tedy musí být menší než

$$R_A \leq 50 \text{ V} / I_a \text{ pro normální a nebezpečné prostory nebo}$$

$$R_A \leq 25 \text{ V} / I_a \text{ pro zvlášť nebezpečné prostory.}$$

Takovéto uzemnění musí být zřízeno u každého objektu s elektrickým zařízením.

- a. V případě napájení objektu ze sítě IT, záleží na tom, jak je v celé síti provedeno uzemnění.
  - aa) Jestliže jsou elektrická zařízení uzemněna jednotlivě nebo skupinově (několik elektrických zařízení na společný zemnič), musí se vyhovět podmínce jako pro síť TT.
  - ab) Jsou-li neživé části v celé síti spojeny navzájem a se zemí uzemněným ochranným vodičem, musí být sice zajištěna podmínka impedance smyčky poruchového proudu jako u sítě TN, nejsou však předepsány tytéž podmínky pro jeho uzemnění jako jsou předepsány pro vodič PEN nebo PE v sítích TN. Musí být splněna podmínka na odpor uzemnění požadovaný pro první poruchu:

$$R_A \leq 50 \text{ V} / I_d \quad \text{pro normální a nebezpečné prostory nebo}$$

$$R_A \leq 25 \text{ V} / I_d \quad \text{pro zvlášť nebezpečné prostory,}$$

kde I_d je poruchový proud při první poruše o zanedbatelné impedanci mezi fázovým vodičem a neživou částí.

2. **Uzemnění za účelem ochrany před bleskem** se provádí na objektech s hromosvodem. (Hromosvod nemusí být např. na objektech menší důležitosti, s menším ohrožením osob ani na objektech, které jsou v ochranném prostoru vyšších objektů opatřených hromosvodem.) Odpor uzemnění hromosvodu nemá být (podle čl. 106 ČSN 34 1390) za obvyklých půdních podmínek větší než 15Ω (přitom je v podstatě možno uplatnit obdobné hledisko jako při zajišťování stejného uzemnění z hlediska ochrany před úrazem elektrickým proudem v případě sítí TN, tj. není třeba klást zemnicí pásy větší délky než 20 m).

Z uvedeného tedy vyplývá velikost odporu společného uzemnění elektrického zařízení a hromosvodu pro následující podmínky:

Druh sítě	Podmínky pro uzemnění		Maximální odpor uzemnění	Ochrana před bleskem			
				se nezřizuje	se zřizuje		
TN	Od nejbližšího uzemnění	$\Delta < 100$ m	Nemusí být uzemněni*)	Nemusí být uzemněni*)	15 Ω		
		> 100 m	15 Ω	15 Ω	15 Ω		
		> 100 m – na konci vedení	5 Ω	5 Ω	5 Ω		
TT	Proudový chránič $I_{\Delta a}$ (mA)	500	100 Ω	100 Ω	15 Ω		
		300	167 Ω	167 Ω	15 Ω		
		100	500 Ω	500 Ω	15 Ω		
		30	500 Ω	500 Ω	15 Ω		
IT	Při druhé poruše jako	TT	Proudový chránič $I_{\Delta a}$ (mA)	500	100 Ω	100 Ω	15 Ω
				300	167 Ω	167 Ω	15 Ω
				100	500 Ω	500 Ω	15 Ω
				30	500 Ω	500 Ω	15 Ω
	TT	$U_L=50$ V	$50/I_d$	$50/I_d$ (500 Ω **)	15 Ω		
		$U_L=25$ V	$25/I_d$	$25/I_d$ (250 Ω **)	15 Ω		

*) Jako uzemnění slouží připojení neživých popř. i cizích vodivých částí k vodiči PEN nebo PE sítě.

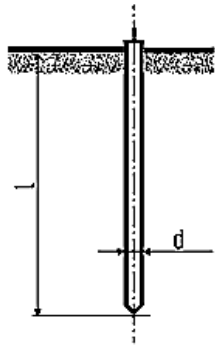
***) Uvažujeme-li proud první poruchy $I_d = 100$ mA.

3. Výpočty uzemnění

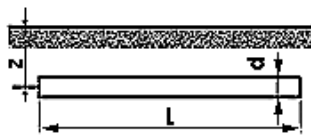
Rozdělení podle typu zemniče:

- Tyčový zemnič
- Páskový nebo drátový vodič
- Páskový nebo drátový vodič v kruhu
- Páskový nebo drátový vodič paprskový
- Mřížová síť

Typ zemniče: **Tyčový zemnič**

	Zemní odpor [Ω] (vzorec exaktní)	Podmínky použití	Zemní odpor [Ω] (vzorec pro přibližný odhad)	Podmínky použití
	$R = \frac{\rho}{2\pi l} \ln \frac{4l}{d}$	$l \gg \frac{d}{2}$	$R = 0,9 \frac{\rho}{l}$	$l \gg \frac{d}{2}$ v rozmezí $l = 1 \text{ až } 3 \text{ m}$

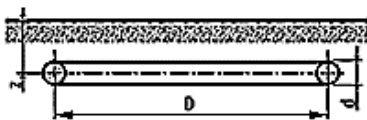
Typ zemniče: **Páskový nebo drátový vodič**

Poznámka: Pro páskový vodič šířky b : $d = \frac{b}{2}$

Zemní odpor [Ω] (vzorec exaktní)	Podmínky použití	Zemní odpor [Ω] (vzorec pro přibližný odhad)	Podmínky použití
$R = \frac{\rho}{2\pi l} \left(\ln \frac{2l}{d} + \ln \frac{l}{2z} \right)$	$l \gg d$ $z \ll \frac{l}{4}$	$R = 2 \frac{\rho}{l}$	$l \gg d$ $z \ll \frac{l}{4}$ v rozmezí $l = 10 \text{ až } 50 \text{ m}$

Typ zemniče: **Páskový nebo drátový vodič v kruhu**

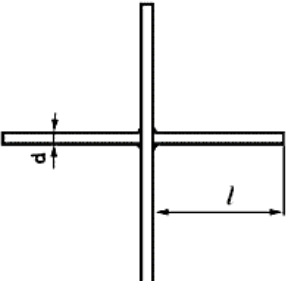
Poznámka: Pro páskový vodič šířky b : $d = \frac{b}{2}$

Zemní odpor [Ω] (vzorec exaktní)	Podmínky použití	Zemní odpor [Ω] (vzorec pro přibližný odhad)	Podmínky použití
-------------------------------------	------------------	---	------------------

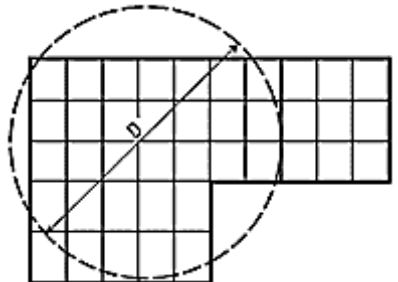
$R = \frac{\rho}{2\pi^2 D} \left(\ln \frac{8D}{d} + \ln \frac{l}{2z} \right)$	$D \gg d$ $z \ll \frac{D}{2}$	$R = 2,1 \frac{\rho}{l}$	$D \gg d$ $z \ll \frac{2}{d}$ $\frac{D}{z} \gg 10$
--	----------------------------------	--------------------------	---

Typ zemniče: **Páskový nebo drátový vodič paprskový**

Poznámka: Na povrchu země, popř. v hloubce $z \ll l$

	Zemní odpor [Ω] (vzorec exaktní)	Podmínky použití	Zemní odpor [Ω] (vzorec pro přibližný odhad)	Podmínky použití
	$R = \frac{\rho}{4\pi l} \left(\ln \frac{2l}{d} + 1 \right)$	$l \gg d$	$R = 2,1 \frac{\rho}{l}$	$\frac{l}{4} \gg d$ $l < 30 \text{ m}$

Typ zemniče: **Mřížová síť** l ...celková délka vodičů

	Zemní odpor [Ω] (vzorec pro přibližný odhad)	Poznámka
	$R = \frac{\rho}{2D} + \frac{\rho}{l}$	Pro síť nekuhového tvaru o ploše S $D = \sqrt{\frac{4S}{\pi}}$

Přibližné velikosti odporů zemničů

Aby bylo možné rychle zjistit přibližnou hodnotu jednotlivých konkrétních zemničů, je možné tyto hodnoty odečíst z následujících grafů. Hodnoty jsou uvedeny pro rezistivitu půdy 100 Ωm, takže odečtenou hodnotu je ještě nutno násobit poměrem $\rho / 100$, kde ρ je skutečná rezistivita půdy v místě zemniče, jehož odpor potřebujeme znát. Jejich přibližná hodnota je uvedena v následující tabulce:

Střední hodnoty rezistivity půd

Druh zeminy	Střední rezistivita ρ [Ω.m]
Rašelina	30
Ornice, jíł	100
Vlhký písek	200 až 300

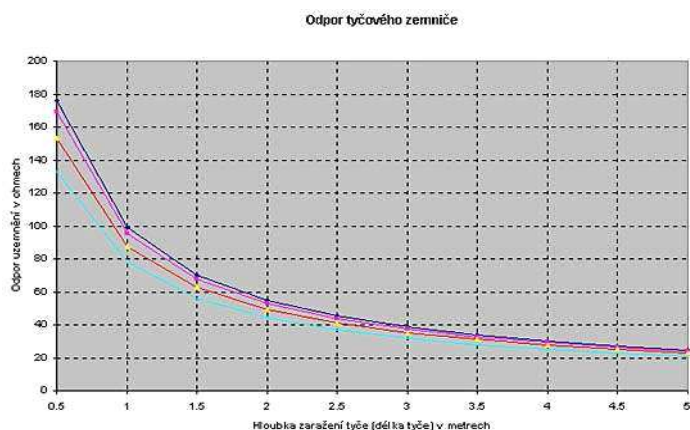
Vlhký štěrk s malým obsahem písku
Suchý písek nebo štěrk
Suchá kamenitá půda

300 až 500
1 000 až 3 000
3 000 až 10 000

Vodivost půdy závisí nejen na jejím druhu ale i na teplotě vlhkosti, stavu spodní vody a povětrnosti. Rezistivita půdy proto značně kolísá i podle ročního období. Zmrzlá země má špatnou vodivost, obdobně jako suchá půda. Špatným vodičem je i sladká voda a mastnota. Vliv na vodivost může mít i trvalý průchod proudem, který půdu vysušuje.

Grafy

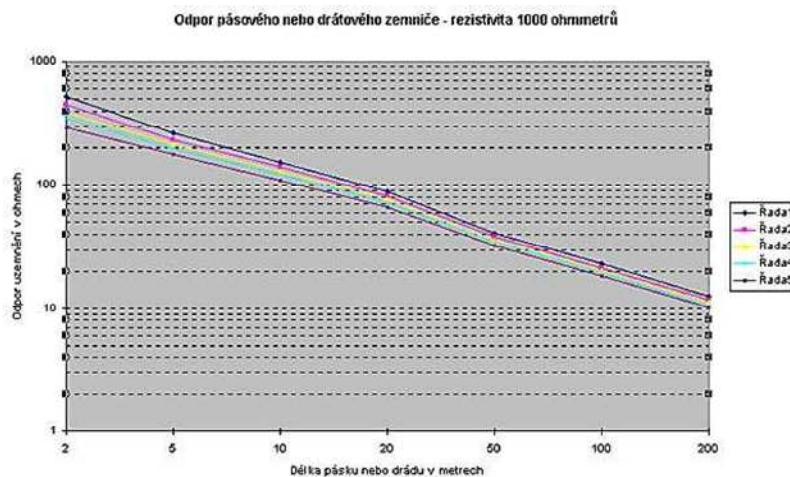
Přibližný graf závislosti odporu uzemnění **tyčového zemniče** na hloubce zaražení a průměru tyče pro rezistivitu půdy 100 Ωm :

Graf platí pro tyto průměry:

- Řada 1 - průměr tyče 8 mm
- Řada 2 - průměr tyče 10 mm
- Řada 3 - průměr tyče 15 mm
- Řada 4 - průměr tyče 20 mm

Přibližný graf závislosti odporu **páskového nebo drátového zemniče** na jeho délce hloubce uložení a šířce pásku nebo průměru drátu pro rezistivitu půdy 100 Ωm

Z výše uvedeného grafu můžeme zjistit přibližné hodnoty odporů uzemnění ostatních druhů zemničů takto:

- **kruhový zemnič** - odečtená hodnota + 5 % (za délku zemniče se bere jeho obvod),
- **paprskový zemnič** - odečtená hodnota + 10 % (bere se délka všech paprsků)
- **základový zemnič** - odečtená hodnota ± 20 % (jedná-li se jen o prostý obvodový zemnič členitého základu, připočítává se 20 %, je-li však zemničem celý armovaný základ nečlenitého tvaru - kružnice nebo čtverec, je možno 20 % odečíst)
- **soustava tyčových zemničů spojených páskovým zemničem:**
odpor se počítá podle vzorce

$$R = 1/[(0,9 \cdot \eta \cdot n)/R_1 + 1/R_0],$$

kde

R_1 ...zemní odpor tyčového zemniče

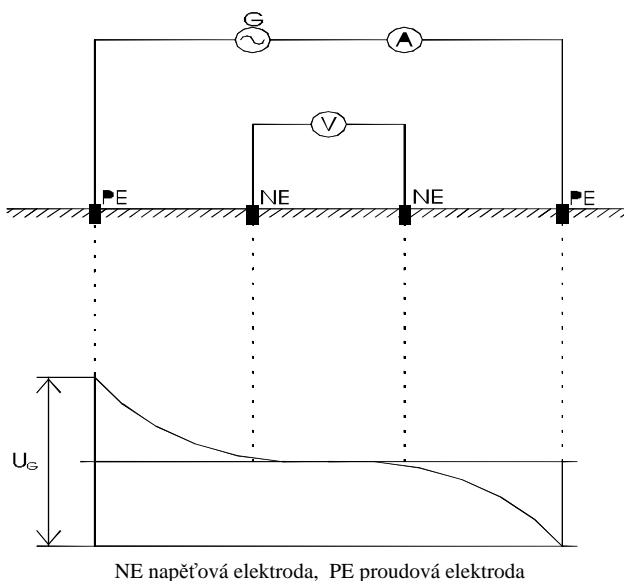
n ...počet tyčí

η ...koeficient využití tyčí (pro malé vzdálenosti mezi tyčemi je až 0,3, při velkých vzdálenostech až 0,8)

R_0 ...zemní odpor pásku bez tyčí.

4. Měření rezistivity půdy

Na určení rezistivity půdy bylo vypracováno několik metod, kde nejužívanější metodou je metoda odporového profilování s Wennerovým uspořádáním elektrod. Při tomto uspořádání jsou elektrody zabodnuty do země v jedné přímce s konstantním rozestupem a vzdálenost mezi nimi určuje přibližnou tloušťku měřené vrstvy. Uspořádání elektrod dle následujícího obrázku.

Obr. 2 Princip měření rezistivity půdy metodou odporového profilování s Wennerovým uspořádáním elektrod.

Výpočet rezistivity půdy se provádí podle vzorce:

$$\rho = 2 \cdot \pi \cdot a \cdot \frac{\Delta U}{I}$$

kde: ρ je měrný odpor půdy ($\Omega \cdot m$)
 ΔU napětí naměřené mezi napěťovými elektrodami (V)
 I proud protékající proudovými elektrodami (A)
 a rozteč mezi elektrodami (m).